

Sądy rodzinne

Kompetencje – funkcje – organy pomocnicze

Opracowanie:

Sebastian Jakubiec

Magdalena Głód

Agnieszka Haftek

IGNATIANUM
Kraków 2009

Zawartość

Wstęp	3
Wprowadzenie	3
Sądy rodzinne – informacje ogólne	3
Orzecznictwo sądów rodzinnych	3
Sędzia.....	4
Ławnik.....	5
Opłaty w sądach rodzinnych	6
Mediacja w sądach rodzinnych	6
Nadzór sędziów nad wyrokiem	7
Na czym polega nadzór?.....	7
Narzędzia nadzoru:.....	7
Kuratela	8
Modele kurateli	8
Funkcje kurateli	8
Kurator zawodowy	9
Kompetencje kuratora.....	9
Zadania	10
Kuratorzy społeczni	10
Zakład poprawczy	11
Zakłady resocjalizacyjne	13
Zakłady resocjalizacyjno-rewalidacyjne	13
Zakłady resocjalizacyjno-terapeutyczne dla nieletnich.....	13
Prawa nieletniego w zakładach poprawczych.....	14
Obowiązki nieletniego w zakładach poprawczych	14
Ośrodek Diagnostyczno – Konsultacyjny.....	15
W ośrodkach rozpatruje się głównie sprawy:	16
Bibliografia.....	17

Wstęp

Poniższa publikacja jest pracą zaliczeniową z przedmiotu Elementy prawa: pracy, rodzinnego, opiekuńczego. Praca powstała, jako publikacja zbiorowa, której towarzyszyła prezentacja multimedialna pokazywana podczas wykładu, na którym mieliśmy zreferować naszą wiedzę zebraną w tej publikacji.

Każdy z autorów dołożył wszelkich starań, by treści były rzetelne, jednak omawiając tematykę prawną należy mieć na uwadze fakt, że przepisy prawa ulegają nieustannym zmianom legislacyjnym. Niniejsze zapisy mogą za jakiś czas odbiegać od rzeczywistości, przed czym ostrzegamy, z naukowej rzetelności.

Mamy nadzieję, że nasza praca okaże się komuś pomocna oraz, że posłuży do poszerzania wiedzy z zakresu prawodawstwa, pomocy społecznej, sądownictwa rodzinnego jak i zagadnień pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej.

Wprowadzenie

Dziś zajmiemy się ważnym szczególnie dla pracowników socjalnych tematem sądów rodzinnych, z którymi nasi przyszli klienci będą mogli mieć styczność. Ważne jest, byśmy umieli rozeznąć i poinformować ich jak w takiej sytuacji mają się odnaleźć.

Na dzisiejszym wykładzie poruszymy kwestie podstaw i genezy sądów rodzinnych – przekonamy się, że są one obiektem częstej krytyki. Przeanalizujemy strukturę i instancje sądu rodzinnego, dowiemy się, jakie opłaty wiążą się z całym procesem, co to jest mediacja i kiedy się ją stosuje. Poznamy przykłady orzekania.

Dowiemy się również, które organy administracji państwa są komplementarnymi do pracy Sądów rodzinnych, czyli są ich organami pomocniczymi.

Sądy rodzinne – informacje ogólne

Sądy rodzinne są wydzielonymi na mocy ustawy o ustroju sądów powszechnych jednostkami sądów rejonowych. Sądy rodzinne są jednym z wielu wydziałów, obok nich znajdują się takie wydziały jak: wydział cywilny, wydział pracy, wydział karny, wydział ksiąg wieczystych.

Sądy rodzinne powstały w 1979 z mocy uchwały PZPR. Od tamtego czasu są elementem licznej krytyki, jako te, które rozbijają rodziny – „*generując sieroctwo*” czy „*kuźnia nieszczęść*”. Co jakiś czas rodzą się głosy nawołujące do likwidacji tych sądów. Jak na razie są one nieskuteczne.

Orzecznictwo sądów rodzinnych

Sądy rodzinne orzekają z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, w przypadkach czynu demoralizującego lub czynu karalnego popełnionego przez osobę nieletnią, ale także osób uzależnionych od środków odurzających czy alkoholowych. Sąd jako jedyny jest władny do umieszczenia dziecka poza jego naturalną rodziną oraz wyznaczenia mu rodziny zastępczej (często wskazanej przez specjalny ośrodek).

Organem odwoławczym sądów rodzinnych pierwszej instancji, są sądy okręgowe zarówno cywilny jak i karny. Te drugie orzekają jedynie wtedy, gdy sprawa orzekana w pierwszej instancji dotyczyła czynu karnego lub były stosowane środki poprawcze.

Sędzia

Funkcjonariusz publiczny uprawniony do orzekania w sprawach należących do właściwości sądów i trybunałów, na zasadach niezawisłości i bezstronności. Tym samym słowem określa się zarówno mężczyzn jak i kobiety wykonujące ten zawód, słowo *sędzina* jest zazwyczaj rozumiane jako *żona sędziego*.

Wymogi

Na stanowisko sędziego może być powołany ten kto:

- posiada obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
- ma nieskazitelny charakter,
- ukończył wyższe studia prawnicze w Polsce i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne uznane w Polsce,
- jest zdolny, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków sędziego,
- złożył egzamin sędziowski lub prokuratorski,
- pracował w charakterze asesora sądowego lub prokuratorskiego co najmniej trzy lata lub referendarza sądowego przez okres pięciu lat,
- ukończył 29 lat.

Sędzia sądu rodzinnego

Sędzia rodzinny to jedyny sędzia, który orzeka w sprawie, a jednocześnie później prowadzi postępowanie wykonawcze. Sędzia rodzinny rozmawia ze stronami, z rodziną, z kuratorem i decyduje na każdym etapie sprawy, co dalej. Jest zobligowany sprawdzać, co dzieje się w sprawie i w razie zmiany okoliczności może swoje orzeczenie zmienić.

Kompetencje sędziego sądu rodzinnego

Sędzia rodzinny orzeka w sprawach:

- przyznania opieki nad dzieckiem
- zakazu lub ograniczenia rodzicom widywania się z dzieckiem
- w sprawach o uznanie ojcostwa
- w sprawach rozwodowych
- w sprawie przyznawania alimentów na dziecko i dla współmałżonka
- w sprawach przestępczości nieletnich

Uchybienia

Za przewinienia służbowe, w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawnych i uchybienia godności urzędu, sędzia odpowiada dyscyplinarnie.

Karami dyscyplinarnymi są:

- upomnienie,

- nagana,
- usunięcie z zajmowanej funkcji,
- przeniesienie na inne miejsce służbowe,
- złożenie sędziego z urzędu.

Do orzekania w sprawach dyscyplinarnych sędziów sądów powszechnych są powołane sądy apelacyjne i Sąd Najwyższy działające, jako sądy dyscyplinarne.

Emerytura

Sędzia przechodzi w stan spoczynku z chwilą ukończenia 65 roku życia. Za zgodą Krajowej Rady Sądownictwa może dalej piastować urząd, nie dłużej niż do ukończenia 70 roku życia. Sędzia może być przeniesiony wcześniej w stan spoczynku na skutek choroby lub utraty sił uniemożliwiających mu sprawowanie urzędu sędziowskiego.

Ławnik

Niezawodowy członek składu orzekającego (sądu), stanowiący czynnik społeczny w wymiarze sprawiedliwości. Udział czynnika społecznego w wymiarze sprawiedliwości został zapisany w art. 182. Konstytucji.

Wymogi

Ławnikiem w sądzie powszechnym może zostać osoba:

- mająca co najmniej 30, a nie więcej niż 70 lat;
- posiadająca co najmniej średnie wykształcenie;
- odznaczająca się nieskazitelnym charakterem;
- zamieszkała lub zatrudniona w miejscu kandydowania, co najmniej od roku;
- której stan zdrowia pozwala na pełnienie funkcji ławnika.

Zadania

W sprawach cywilnych dwaj ławnicy pod przewodnictwem zawodowego sędziego rozpoznają sprawy z zakresu prawa pracy oraz część spraw wynikających ze stosunków rodzinnych. W procesie karnym sąd okręgowy w sprawach o zbrodnie orzeka w składzie dwóch ławników i sędziego, a w sprawach o przestępstwa zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności - w składzie dwóch sędziów i trzech ławników (art. 28 kpk, wg stanu prawnego po dniu 28.07.2007 r.) Składy z udziałem ławników rozpoznają sprawy tylko w I instancji.

W zakresie orzekania ławnik posiada większość prerogatyw sędziego: jest niezawisły, podlega tylko Konstytucji i ustawom, a jego głos w naradzie i głosowaniu nad wyrokiem ma taką samą wagę jak głos sędziego zawodowego. Ławnik nie może jednakże przewodniczyć rozprawie sądowej, a ponadto nie musi uzasadniać zdania odrębnego, jeżeli takie złożył.

Przyszłość ławników

Rola ławników jest stopniowo ograniczana poprzez rezygnację z ich udziału w kolejnych rodzajach spraw. Ustawa wchodząca w 2007 w życie wyłącza ich ze składów orzekających w większości spraw karnych i rodzinnych oraz części spraw z zakresu prawa pracy.

Opłaty w sądach rodzinnych

Opłaty w sądach rodzinnych dzielimy przypisane są do czynności procesowych i pozaprocessowych.

Uchylenia lub zmniejszenie opłaty alimentacyjnej lub wygaśnięcie obowiązku alimentacji wynosi 5% przedmiotu sporu.

W przypadku orzekania o zaprzeczenie ojcostwa, rozdzielności majątkowej opłata wynosi 200 złotych.

Natomiast połowę tej opłaty pobiera się, w przypadku sprzeciwu, co do wyroku wydanego zaocznie.

Z opłat za czynności pozaprocessowe, wyróżnione są:

Zezwolenie na zawarcie małżeństwa kobiecie poniżej wymaganego progu wiekowego – 100 złotych.

W sprawie o zmianę wyroku rozwodowego lub separacyjnego – również 100 złotych, tyle samo co zezwolenie na udzielenie pełnomocnictwa do zawarcia związku małżeńskiego. Pozostałe sprawy pozaprocessowe wynoszą do 40 złotych.

Zwolnione z opłat są osoby, które przedłożą zaświadczenie o niemożności pokrycia opłat sądowych bez uszczerbku na utrzymaniu siebie i swojej rodziny oraz osoby wnioskujące o ustanowienie ojcostwa/macierzyństwa jak również osoba wnosząca o alimentację.

Mediacja w sądach rodzinnych

Mediacje są sposobem rozwiązywania konfliktów rodzinnych przy udziale bezstronnej osoby trzeciej - mediatora, która pomaga stronom w dobrowolnym osiągnięciu przez nie wzajemnie akceptowalnego porozumienia w kwestiach spornych. Mediator rodzinny posiada wiedzę z zakresu funkcjonowania rodziny w sytuacji konfliktowej. Mediacje rodzinne są procesem ograniczonym w czasie, w którym nacisk położony jest na czas teraźniejszy i czas przyszły a nie na analizowanie przeszłości. Mediacje nie są formą psychoterapii ani też poradą psychologiczną, czy prawną. Mediacje są prostym, choć zaskakująco skutecznym procesem, jeśli strony wykażą zaangażowanie. Dyskusje prowadzone są w atmosferze prywatności, poufności i nie mają cech sformalizowanej, sztywnej procedury. Mediacje rodzinne sprawdzają się w praktyce, ponieważ strony mogą wzajemnie usłyszeć swoje troski, obawy, potrzeby, interesy, zaś mediator dba by w rozmowach koncentrować się na problemach, a nie na sobie nawzajem.

Mediacje stosuje się w różnego rodzaju konfliktach separacyjnych, rozwodowych i porozwodowych dotyczących: ustalenia zasad opieki nad dziećmi, ustalenia szczegółowych zasad kontaktów dzieci z rodzicem, z którym nie mieszkają pod wspólnym dachem, ustalenia zasad kontaktów pomiędzy dziećmi i innymi członkami rodziny (na przykład podtrzymaniem kontaktów z dziadkami), uregulowania spraw alimentacyjnych oraz innych spraw finansowych, majątkowych. W drodze porozumień pomiędzy rodzicami może powstać szczegółowy plan

opieki rodzicielskiej i zasad jej sprawowania po rozwodzie wraz z kalendarzem spotkań rodzica z dzieckiem, określeniem potrzeb dziecka i zasad ich finansowania.

Nadzór sędziów nad wyrokiem

Na podstawie art. 78 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich zarządza się: Nadzór nad legalnością oraz prawidłowością wykonywania orzeczeń o umieszczeniu nieletnich w zakładach wychowawczych i placówkach opiekuńczo - wychowawczych, sprawuje sędzia rodzinny, w okręgu którego jednostki te się znajdują.

Na czym polega nadzór?

Wykonywanie nadzoru polega na kontroli i ocenie:

- 1) legalności umieszczenia i pobytu nieletnich w placówce oraz zwalniania ich z placówki,
- 2) zgodności umieszczania nieletnich w placówce z orzeczeniami sądów,
- 3) przestrzegania praw i obowiązków nieletnich, zwłaszcza w zakresie, w jakim naruszenie tych praw i obowiązków może pociągać za sobą odpowiedzialność karną i dyscyplinarną,
- 4) zgodności udzielania nagród i stosowania kar dyscyplinarnych z obowiązującymi w tym zakresie przepisami,
- 5) prawidłowości stosowanych w placówce metod i środków oddziaływania na nieletnich, zwłaszcza w zakresie ich zgodności z prawem i skuteczności,
- 6) prawidłowości dokumentacji dotyczącej nieletniego oraz dokonywania okresowych analiz i ocen postępów w procesie resocjalizacji,
- 7) przestrzegania ustalonego porządku, dyscypliny i prawidłowości postępowania w przypadku ujawnienia popełnienia przestępstwa oraz w innych przypadkach zagrożenia bezpieczeństwa placówki,
- 8) zapewnienia nieletniemu warunków bytowych i sanitarnych, opieki zdrowotnej oraz możliwości udziału w zajęciach kulturalno-oświatowych i rekreacyjnych oraz rozwijania jego aktywności społecznej,
- 9) udzielania nieletnim opuszczającym placówkę odpowiedniej pomocy określonej odrębnymi przepisami,
- 10) prawidłowości i terminowości załatwiania prośb, skarg i wniosków nieletnich.

Narzędzia nadzoru

Okresowe kontrole jednostek opiekuńczo-wychowawczych lub kontrole przeprowadzane doraźnie obejmujące całokształt spraw. Wydawanie zaleceń pokontrolnych oraz kontrolowanie prawidłowości i terminowości ich realizacji, Podejmowanie w miarę potrzeby innych czynności i decyzji zmierzających do usunięcia uchybień i zapobieżenia ich powstawaniu.

Kuratela

Instytucja zbliżona do opieki. Jest to ustanawiana sądownie forma ochrony osób bądź praw majątkowych osób, które nie mogą same prowadzić swoich spraw. Kuratelę sprawuje kurator ustanowiony przez sąd.

Kuratela może być sprawowana nad:

- dzieckiem poczętym,
- małoletnim
- osobą ubezwłasnowolnioną całkowicie
- lub częściowo,
- osobą niepełnosprawną

Modele kurateli:

a) kuratela kontrolna - oddziaływania kuratora koncentrują się na oczekiwanych zmianach zachowań wychowanka i na wskazaniu mu dróg, którymi te zmiany może osiągnąć. Jego rola sprowadza się do egzekwowania i kontroli poczynań wychowanka. Środkiem wzmocnienia instrumentalnego jest zapowiedź kary (surowszych środków przez sąd). Jest to model najczęściej stosowany.

b) kuratela casework - cechą charakterystyczną jest tworzenie wokół podopiecznego odpowiedniej atmosfery, skłaniającej go do podejmowania określonego typu działalności. Ważne jest traktowanie każdego przypadku bardzo indywidualnie. Kurator jest tutaj osobą wspierającą i podsuwającą właściwe rozwiązanie. W modelu tym istotne jest podejście psychoterapeutyczne, ważny jest kontakt osoby podlegającej kurateli z psychologiem. Kurator musi także dokładnie ustalić stadium osobowości wychowanka, co jest z natury rzeczy czasochłonne.

c) system kontroli i opieki aktywizującej - kurator jest organizatorem oddziaływań wychowawczych, będąc jednocześnie przedstawicielem i wyrazicielem sądu. Cechą charakterystyczną jest szeroka współpraca z otoczeniem. Kurator jest organizatorem życia wychowanka, z zachowaniem pełnego i aktywnego uczestnictwa w tym procesie samego nieletniego.

d) kuratela wychowująca - połączenie modelu 2 i 3

Funkcje kurateli:

- chroni interesy majątkowe osoby niepełnosprawnej, osoby częściowo ubezwłasnowolnionej, a także dziecka poczętego.
- doraźna ochrona osoby w określonej sprawie dla dokonania czynności prawnej lub wystąpienia w postępowaniu prawnym.
- funkcje ochronne nie wprost w odniesieniu do osoby, lecz do majątku, którego przynależność jest jeszcze nieznaną.

Kurator

Funkcjonariusz publiczny, realizujący określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo – resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym związane z wykonywaniem orzeczeń sądu.

Kuratorami sądowymi są:

Zawodowi kuratorzy

Społeczni kuratorzy

Wykonują oni orzeczenia w sprawach karnych dla dorosłych. Natomiast orzeczeniami w sprawach rodzinnych i nieletnich zajmują się **kuratorzy rodzinni**.

Kuratorzy sądowi wykonują swoje zadania w środowisku podopiecznych, także na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych.

1. Kurator zawodowy

- kuratora zawodowego mianuje, odwołuje, przenosi do innego sądu lub zespołu kuratorskiej służby sądowej albo zawieszają w czynnościach **prezes sądu okręgowego, na wniosek kuratora okręgowego**.

Kuratorem zawodowym może być mianowany ten, kto:

1. Posiada obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
2. Jest nieskazitelnego charakteru - niekaralność,
3. Jest zdolny ze względu na stan zdrowia do pełnienia obowiązków,
4. Ukończył wyższe studia magisterskie z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych,
5. Odbył aplikację kuratorską,
6. Zdał egzamin kuratorski,

Minister Sprawiedliwości, może, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, zwolnić od obowiązku odbycia aplikacji i złożenia egzaminu.

Przed przystąpieniem do wykonywania obowiązków kurator zawodowy składa ślubowanie przed prezesem sądu okręgowego w obecności kuratora okręgowego. Dla kuratora zawodowego ustala się następujące stopnie służbowe: kurator zawodowy, starszy kurator zawodowy, kurator specjalista. Stopnie nadaje prezes sądu okręgowego. Wyższy stopień można nadać po 3 latach wyróżniającej się pracy. Kurator ma obowiązek stale podnosić swoje kwalifikacje zawodowe.

Kompetencje kuratora:

Kurator wykonuje swoje obowiązki od **7:00 – 22:00**. Miejscami jego pracy są **miejsca zamieszkania lub pobytu** objętych kuratelą ale także **zakłady zamknięte**. **Ma prawo wylegitymować osobę objętą postępowaniem**, żądać od nich wyjaśnień i informacji. Ma również prawo **przeglądania akt sądowych** oraz **otrzymywania**

informacji od organów publicznych (policja, samorząd terytorialny) a także pozarządowych – stowarzyszeń i organizacji – pomocy w swoich czynnościach służbowych.

Zadania :

występowanie w uzasadnionych wypadkach z wnioskiem o zmianę lub uchylenie orzeczonego środka,
Przeprowadzanie na zlecenie sądu wywiadu środowiskowego
sygnalizowania sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki.
Współpraca z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej.
Organizacja kontroli pracy podległych kuratorów społecznych oraz innych osób, uprawnionych do wykonywania dozorów i nadzorów.

Kurator zawodowy nie może podejmować dodatkowego zatrudnienia bez zgody prezesa sądu okręgowego. Między kuratorami nie może istnieć stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jeżeli są małżonkami albo pozostają ze sobą w stosunku pokrewieństwa do drugiego stopnia włącznie lub powinowactwa pierwszego stopnia albo przysposobienia, opieki lub kurateli. Kurator zostaje z mocy prawa zawieszony w pełnieniu obowiązków służbowych w razie tymczasowego aresztowania.

Rozwiązanie umowy o pracę z kuratorem może nastąpić w drodze wypowiedzenia, w razie:

- Otrzymania negatywnej oceny pracy
- Likwidacji sądu- jeżeli nie jest możliwe przeniesienie kuratora na inne stanowisko
- Trwałej utraty zdolności fizycznej lub psychicznej
- Nabycia prawa do emerytury.

Okres wypowiedzenia wynosi 3 miesiące.

2. Kuratorzy społeczni

Jak sama nazwa wskazuje to praca społeczna więc można ją określić jako nisko zarobkową.

KS może maksymalnie dostać 10 dozorów, przyznanych przez Zespół Kuratorski do którego należy.

Ryczałt za sprawowanie jednego dozoru lub nadzoru wynosi od 2% do 4% kwoty bazowej ustalonej dla kuratorów zawodowych

obecnie najwyższą stawką za jeden nadzór lub wywiad środowiskowy wynosi 66.70zł

Kuratorowi przysługuje ryczałt za:

- przeprowadzenie wywiadu środowiskowego określonego w art..214&1 Kodeksu postępowania Karnego,
- przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w spawach o unieważnienie małżeństwa, ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa, rozwód, separację,
- obecność przy kontaktach rodziców z dziećmi, ustalonych przez sąd rodzinny,

Do pełnienia funkcji kuratora społecznego może być powołany ten, kto :

1. Posiada obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
2. Jest nieskazitelnego charakteru - niekaralność,
3. Jest zdolny ze względu na stan zdrowia do pełnienia obowiązków,
4. posiada wykształcenie średnie i doświadczenie w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, opiekuńczej lub wychowawczej
5. złożył informację z Krajowego Rejestru karnego, która go dotyczy
 - **kuratora społecznego** powołuje, odwołuje prezes sądu rejonowego na wniosek kierownika zespołu jeśli nie spełnia on warunków wymaganych dla tej pracy lub gdy złożył prośbę o zwolnienie go z powierzonej funkcji.
 - przed przystąpieniem do pełnienia funkcji kurator składa przed prezesem właściwego sądu rejonowego w obecności kierownika zespołu ślubowanie.
 - Kuratora społecznego wpisuje się na listę kuratorów przy prezesie sądu rejonowego.
 - Zakres zadań kuratora określa kierownik zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym, pod którego kierunkiem ma pracować
 - Liczba dozorów lub nadzorów sprawowanych przez kuratora społecznego nie może przekraczać 10.
 - Kuratorowi społecznemu przysługują takie same uprawnienia jak zawodowemu

Kurator społeczny nie może w skali masowej zastąpić kuratora zawodowego z zakresie diagnostyki pedagogicznej i metodyki wychowania resocjalizacyjnego, ponieważ w pomaganiu są ważne nie tylko chęci, ale i wiedza. W Polsce niemal cały ciężar pracy wychowania resocjalizacyjnego, mimo zmian i reform wprowadzonych w sądownictwie, spoczywa w rękach społeczników, w przeciwieństwie do innych krajów, gdzie wolontariusze wspomagają jedynie etatowych pracowników, kuratorów lub pracowników socjalnych, profesjonalnie przygotowanych do realizacji zadań resocjalizacyjnych.

Zakład poprawczy

Podstawę umieszczenia nieletniego w zakładzie stanowi art. 10 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Sąd może orzec o umieszczeniu jeżeli nieletni dopuścił się czynu karalnego. Przesłanką jest również nieskuteczność dotychczas stosowanych środków wychowawczych i ujemna prognoza dotycząca skuteczności ewentualnego stosowania tychże środków. Umieszczenie w zakładzie jest środkiem ostatecznym. Zakład poprawczy to placówka resocjalizacyjna dla nieletnich od 13 do 21 roku życia, skierowanych ze schronisk dla nieletnich. Orzekając umieszczenie w zakładzie poprawczym, nie określa się okresu pobytu nieletniego. Zapewnia naukę i kształcenie zawodowe, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowo-rekreacyjne. Zakłady poprawcze podlegają Ministerstwu sprawiedliwości. Działają na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości. Każde umieszczenie poza środowiskiem rodzinnym musi być poprzedzone badaniami

nieletniego w Ośrodku Diagnostyczno-Konsultacyjnym. Zakład poprawczy ma na celu wychowanie nieletniego na świadomego i uczciwego obywatela i odbywa się to z uwzględnieniem wskazań nauki i doświadczeń pedagogicznych. Resocjalizacja ma zmierzać do zmiany postaw wobec siebie i innych w kierunku społecznie pożądanym, zapewniającym prawidłowy rozwój osobowości, a także kształtowanie pozytywnych zainteresowań, właściwej hierarchii wartości oraz przestrzegania zasad współżycia społecznego. Powinno tu zostać zastosowane indywidualne oddziaływanie na wychowanka.

Według Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w skład zakładu wchodzi:

- internat,
- szkoła (szkoły),
- warsztaty szkolne (gospodarstwo pomocnicze),
- zespół diagnostyczno-korekcyjny,
- inne działy zapewniające realizację zadań zakładu.

Dla zapewnienia prawidłowej realizacji zadań zakład powinien posiadać:

- pomieszczenia mieszkalne oraz higieniczno-sanitarne,
- sale lekcyjne (pracownie przedmiotowe), z zapleczem na środki dydaktyczne,
- salę gimnastyczną,
- bibliotekę z czytelnią,
- pomieszczenia warsztatowe odpowiednie do kierunków prowadzonego szkolenia zawodowego oraz szkolenia kursowego,
- gabinet lekarski i dentystyczny oraz izbę chorych,
- izby przejściowe (wyodrębnione pomieszczenie zapewniające przeprowadzenie obserwacji lub zabiegów higieniczno-sanitarnych),
- izby izolacyjne,
- pomieszczenia przeznaczone na hostele,
- tereny i urządzenia do zajęć rekreacyjnych i sportowych.

Zakłady poprawcze nie są placówkami jednorodnymi, różnią się przede wszystkim stopniem izolacji wychowanków od środowiska zewnętrznego oraz możliwościami stosowania środków dyscyplinujących. Ważnym elementem jest możliwość przenoszenia wychowanków, w zależności od ich zachowania, do zakładów o łagodniejszym lub bardziej surowym rygorze. Zakłady poprawcze dzielą się na:

1. Zakłady resocjalizacyjne

-O charakterze otwartym (młodzieżowe ośrodki adaptacji społecznej)- są przeznaczone dla nieletnich, którzy nie przebywali w aresztach śledczych lub zakładach karnych, nie dopuścili się najcięższych czynów karalnych określonych w kodeksie karnym, wyrażają wolę uczestniczenia w procesie resocjalizacji, nie identyfikują się z podkulturą przestępczą. W tych zakładach mogą być umieszczani wychowankowi z innych placówek, jeżeli przemawiają za tym ich zachowanie, postawy lub wskazania zespołu diagnostyczno-korekcyjnego. Kształcenie oraz zatrudnienie prowadzi się a terenie zakładu lub poza nim.

-O charakterze półotwartym- są przeznaczone dla nieletnich, których popełnione czyny karalne i niekorzystne zmiany zachowania nie dają postaw do umieszczenia ich w zakładach otwartych. Ponadto do zakładów półotwartych mogą trafić wychowankowie zakładów resocjalizacyjnych zamkniętych i o wzmożonym nadzorze wychowawczym. Zajęcia w czasie wolnym prowadzi się na terenie zakładu lub poza nim, pod bezpośrednim nadzorem pracowników zakładu. Grupa w internacie i w oddziale szkolnym powinna wynosić 10 wychowanków

- O charakterze zamkniętym, dla wielokrotnych uciekinierów z zakładów otwartych i półotwartych- kształcenie, zatrudnienie oraz zajęcia w czasie wolnym prowadzi się wyłącznie na terenie zakładu. Praca resocjalizacyjna z wychowankami poprzez zajęcia terapeutyczne, jest ukierunkowana na rozpoznawanie i eliminowanie przyczyn ucieczek. Liczba wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym nie powinna przekroczyć 8 osób

- O wzmożonym nadzorze wychowawczym dla wysoce zdemoralizowanych (po ukończeniu 16 roku życia)- przeznaczone dla tych nieletnich, wobec których sąd orzekł umieszczenie w tego rodzaju zakładzie. Mogą tu być umieszczani ci, którzy dezorganizują pracę w innych zakładach. Praca polega na: zaplanowaniu indywidualnych oddziaływań wychowawczych. Kształcenie prowadzi się na terenie zakładu. Dla tych co wykazują poprawę w zachowaniu mogą być organizowane zajęcia poza zakładem ale pod nadzorem. Liczba wychowanków nie powinna przekroczyć w grupie wychowawczej 4 osoby.

2. Zakłady resocjalizacyjno-rewalidacyjne dla nieletnich upośledzonych umysłowo. Liczba wychowanków -8 osób. Kształcenie prowadzone na terenie zakładu, z zastosowaniem środków, metod, form, metod wychowania przewidzianych dla młodzieży upośledzonej umysłowo

3. Zakłady resocjalizacyjno-terapeutyczne dla nieletnich

- z zaburzeniami psychicznymi lub innymi zaburzeniami osobowości,
- uzależnionych od środków odurzających, psychotropowych i alkoholu,
- nosicieli wirusa HIV.

W zakładach tych pracę resocjalizacyjną prowadzi się z uwzględnieniem zajęć terapeutyczno-korekcyjnych. Kształcenie prowadzi się na terenie zakładu, a zajęcia w czasie wolnym poza nim. Liczba wychowanków w grupie powinna wynosić 6 osób.

Prawa nieletniego w zakładach poprawczych

- zapoznanie się z jego prawami,
- zapoznanie się z jego obowiązkami,
- prawo do opieki i warunków pobytu zapewniających higienę i bezpieczeństwo, ochronę przed formami przemocy fizycznej i psychicznej oraz poszanowanie jego godności osobistej,
- prawo do świadczeń zdrowotnych,
- prawo do życzliwego traktowania,
- prawo do podtrzymywania więzi z rodziną naturalną,
- prawo do korespondencji,
- prawo do prywatności z ograniczeniami wynikającymi z rodzaju zakładu,
- prawo uczestniczenia w życiu zakładu,
- prawo do składania próśb, skarg, wniosków do właściwego organu.

Obowiązki nieletniego w zakładach poprawczych

- uczestniczenie w procesie kształcenia i wychowania,
- przestrzeganie regulaminu w zakładzie,
- przestrzeganie zasad współżycia społeczeństwa,
- przestrzeganie zasad higieny i dbałości o stan zdrowia,
- przestrzeganie zasad bezpieczeństwa na terenie zakładu,
- zakaz samowolnego opuszczania placówki,
- wykonywanie prac pomocniczych o porządkowym charakterze związanych z funkcjonowaniem zakładu,
- odpowiednie postawy wobec personelu,
- posłuszeństwo wobec przełożonych oraz poprawne traktowanie innych wychowanków,
- sprzątanie pomieszczeń w których przebywa wychowanek i utrzymanie porządku,
- dbałość o kulturę osobistą i kulturę słowa,
- terminowe powroty z przepustek i urlopów.

Dyrektor zakładu może przyznać wychowankowi nagrodę za właściwą postawę i zachowanie, wyróżniające wykonywanie obowiązków, wzorowe przestrzeganie regulaminu zakładu oraz osiągnięcie bardzo dobrych wyników w nauce. Do nagród należą: pochwała,

- list pochwalny do sądu,
- list pochwalny do rodziców,
- rozmowa telefoniczna na koszt zakładu,
- dodatkowe widzenie,
- nagroda rzeczowa lub pieniężna,
- podwyższenie kieszonkowego,

- zgoda na wykonanie przedmiotu lub usługi na warsztatach szkolnych,
- zgoda na udział w zajęciach, szkoleniach, imprezach poza zakładem,
- zgoda na uczęszczanie do szkoły [poza zakładem],
- zgoda na posiadanie przedmiotów wartościowych,
- skrócenie, zawieszenie lub darowanie wymierzonej kary,
- dodatkowe przepustki (3 dni),
- urlop,
- umieszczenie poza zakładem ze względów wychowawczych lub szkoleniowych (Art. 90 ust o Postępowaniu w sprawach nieletnich),
- warunkowe zwolnienie (Art. 86 ust o Postępowaniu w sprawach nieletnich) - minimum pół roku kary.

Za naruszenie ustalonego w zakładzie porządku, niewykonywanie swoich obowiązków lub zachowania godzące w dobro innych osób dyrektor może zastosować wobec nieletniego środki dyscyplinarne, do których należą:

- upomnienia,
- zawiadomienie rodziców lub opiekunów o niewłaściwym zachowaniu,
- zakaz rozmów telefonicznych do pierwszego miesiąca z wykluczeniem rozmów z rodziną lub opiekunem,
- zakaz uczestnictwa w imprezach do 3 miesięcy,
- obniżenie/utrata prawa do kieszonkowego do 3-4 miesięcy,
- zakaz wyjścia poza teren zakładu do 3 miesięcy,
- zakaz korzystania z przepustki i urlopu do 3 miesięcy,
- wstrzymanie wniosków o mieszkanie przy zakładzie (Art. 90 ust o Postępowaniu w sprawach nieletnich),
- wstrzymanie wniosków o przedstawienie do warunkowego zwolnienia (Art. 86 ust o Postępowaniu w sprawach nieletnich),
- przeniesienie do innego zakładu

Ośrodek Diagnostyczno – Konsultacyjny

1. Jest to specjalistyczna placówka resortu sprawiedliwości, działająca na zlecenie sądów rodzinnych, ale także prokuratury, policji i sądów, jeśli te rozstrzygają sprawy nieletnich
2. Ponadto są to instytucje prowadzące diagnozę, opiekę specjalistyczną i poradnictwo głównie w sprawach nieletnich, opiekuńczych, małoletnich oraz rodzinnych

Są bazą wyjściową dla zapewnienia sądom rodzinnym takiej współpracy z innymi resortami i organizacjami społecznymi, która umożliwiłaby kompleksowe ujęcie problemów małoletnich i nieletnich na tle całokształtu negatywnych zjawisk zachodzących wewnątrz rodziny. Współcześnie aktualną podstawę prawną dla funkcjonowania placówek tego typu stanowi Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 sierpnia 2001 roku w sprawie organizacji i zakresu działania rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych. W myśl

tego rozporządzenia ośrodki działają przy sądach okręgowych, a obszary ich działania to zarazem obszary właściwości sądów okręgowych, przy których zostały utworzone. W ośrodkach zatrudnia się pracowników pedagogicznych, tj. psychologów i pedagogów (spełniających odpowiednie, przewidziane wspomnianym rozporządzeniem wymagania), lekarzy oraz pracowników administracyjnych, którzy bezpośrednio podlegają kierownikowi.

Ośrodki te należą do grupy instytucji, u których podstaw leży diagnozowanie. Obecnie do głównych zadań ośrodka należy przede wszystkim: przeprowadzanie badań psychologicznych, pedagogicznych lub lekarskich oraz wydawanie na ich podstawie opinii na zlecenie sądu lub prokuratora, prowadzenie mediacji w sprawach nieletnich i sprawach rodzinnych, sprawowanie opieki specjalistycznej nad nieletnimi skierowanymi przez sąd, prowadzenie poradnictwa specjalistycznego dla nieletnich, ich rodzin oraz rodzin zagrożonych demoralizacją, na zlecenie sądu, współdziałanie z placówkami wykonującymi orzeczenia sądu, instytucjami i organizacjami zajmującymi się problematyką ochrony i umacniania rodziny.

W ośrodkach rozpatruje się głównie sprawy:

1. Rozwodowe- w tym także sprawy o separację, mediacje małżeńskie
2. Opiekuńcze- dotyczące zakresu sprawowania władzy rodzicielskiej przez rodziców nad małoletnimi dziećmi, sprawy dotyczące umieszczenia dziecka w rodzinie adopcyjnej, zastępczej, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, związane z regulacją kontaktów rodzica z dzieckiem.
3. Sprawy nieletnich- dotyczące określenia stopnia ich demoralizacji i wskazania środka wychowawczego, poprawczego dla poprawy ich społecznego funkcjonowania
4. Sprawy karne- dotyczące oceny wiarygodności zeznań świadków małoletnich

Ośrodki mają spełniać przede wszystkim szerokie zadania wobec rodziny i dziecka zagrożonego oraz nieprzystosowanego społecznie. Realizują to zadanie poprzez działalność nie tylko diagnostyczną i opiniodawczą, która polega na wydawaniu opinii diagnostycznych w toczącym się postępowaniu, ale również wspierającą, poradnianą w zakresie poradnictwa rodzinnego polegającego na oddziaływaniu na całą rodzinę, poradnictwa wychowawczego, które polega na udzielaniu porad kuratorom oraz wychowawcom zakładów poprawczych, schronisk, a także małoletnim, nieletnim i ich rodzicom. Działalność opiniodawcza należy do podstawowych zadań ośrodków, gdyż ma ona na celu dostarczyć sądom, prokuraturze odpowiedniego materiału osobo poznawczego, objąć zakresem sprawy dotyczące wszystkich problemów rodziny, dlatego także ośrodki opracowują dla sądu rozwinięta diagnozę indywidualną, która poparta jest badaniami zespołu specjalistów, psychologów, pedagogów i lekarzy.

Bibliografia

1. Ustawa z 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r., nr 98, poz. 1070, ze zmianami.
2. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. — Kodeks rodzinny i opiekuńczy
3. Zarządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 26 kwietnia 1983r. sprawie zasad trybu sprawowania przez sędziów rodzinnych nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń sprawach nieletnich
4. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych.
5. Biuletyn Informacji Publicznej, <http://www.bip.mops.radom.pl/?op=9>
6. Kurator Sądowy, wikipedia.org http://pl.wikipedia.org/wiki/Kurator_s%C4%85dowy
7. Zbigniew Smutek, Janusz Maleska, Wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym, tom II, wyd. Operon, 2003
8. Zbigniew Smutek, Janusz Maleska, Wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym, tom I, wyd. Operon, 2003
9. Lech Meryksiewicz, Maria Pacholska, Wiedza o społeczeństwie zakres rozszerzony, wyd. Nowa Era, 2006
10. Anna Witkowska-Paleń, Instytucja społecznego kuratora sądowego, wyd. Drukarnia Decejalna w Sandomierzu, 2008
11. Robert Opora, Rola sędziów i kuratorów w resocjalizacji nieletnich, wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, 2006
12. Józefa Brągiel, Sylwia Badora, Formy opieki i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej, wyd. Uniwersytet Opolski, 2005.